

– комп'ютеризовані тренажерно-діагностичні стенди для забезпечення комплексного контролю спеціальної підготовленості спортсменів;

– комп'ютеризовані комплекси для збору й аналізу інформації про фізичну та технічну підготовленість спортсменів;

– експертні автоматизовані системи для контролю й управління тренувальним процесом.

На початковій стадії впровадження автоматизованих систем в планування тренувального процесу йшло шляхом створення систем управління базами даних (СУБД), що дозволяло зберігати інформацію й здійснювати пошук адекватних засобів тренування.

У даний час оптимізація планування підготовленості спортсмена йде шляхом створення експертних систем та програм, близьких до них за змістом. Експертні системи – це складні програмні комплекси, що інтегрують знання фахівців в конкретних предметних областях і тиражують цей досвід для консультації менш кваліфікованих користувачів. На думку розробників експертних систем, цей тип прикладних програмних продуктів найбільше відповідає рішенню завдань такого типу.

На сьогодні неможливо уявити собі організацію великих спортивних змагань без застосування інформаційних технологій. Бази даних, створені в процесі проведення змагань, забезпечують роботу інформаційних терміналів, журналістів і коментаторів в режимі on-line. Також формується інформаційно-довідкова система, візуалізуються інформаційні об'єкти для створення телепрограм.

Таким чином, інформаційні технології відіграють важливу роль в сфері фізичної культури і спорту, де від якості використаної інформації залежить не тільки результат, але здоров'я спортсменів.

Представники ЗМІ мають потребу в отриманні максимально повної, достовірної інформації про учасників змагань, підсумкової інформації про результати вже через секунди після закінчення змагання, що є цікавим для багатьох глядачів та вболівальників.

ВПЛИВ СТИЛЮ КЕРІВНИЦТВА ТРЕНЕРА НА ДІЯЛЬНІСТЬ ГРАВЦІВ У КОМАНДНИХ ВИДАХ СПОРТУ

*М. П. Малашенко, старший викладач, Г. В. Лозгачов, старший викладач
Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»*

Сучасний спорт не можна уявити без спілкування, інтенсивних міжособистісних впливів і взаємодії спортсменів як одне з одним, так із тренером і суперниками. Основні питання, що стоять перед педагогами: як виникає і відбувається це спілкування, чим воно обумовлене; як

взаємодія партнерів впливає на набуття соціального досвіду; яким має бути ефективне спілкування і як ним керувати з метою допомоги команді щодо її конструктивної діяльності й досягнення значних успіхів.

Вимоги спорту до учасників тренувально-змагального процесу дуже високі. Об'єктивні показники рекордів досягли межі природних можливостей організму людини. Психологічне забезпечення стало невід'ємною частиною всіх етапів спортивної діяльності. Саме в психології тренери й спортсмени шукають алгоритми, рекомендації й поради, що дозволять їм здобути перемогу над суперниками.

Організація тренувань і взаємин спортсменів, визначення рівня їх емоційного стану й вольової підготовки не мають сенсу без відповідних психологічних знань. Більшості тренерів добре відомо, наскільки важко підготувати команду до відповідального матчу, керуючись лише традиційними повчаннями. Здійснити позитивний ефект допоможуть уміння, такт і стиль керівництва наставника, який добре знає своїх вихованців.

Чимало психологів розробляли рекомендації щодо вживання фундаментальних наукових принципів у вирішенні найважливіших практичних проблем, пов'язаних з підготовкою спортсменів до змагань. За своїм змістом і цілями тренерська діяльність є педагогічною працею. Проте за своєю структурою й компонентами робота тренера складається із багатьох характеристик організаторської діяльності, виховний ефект якої важко переоцінити. Більшість прогресивних тренерів використовують прийоми психологічної й тактичної підготовки гравців для розкриття їх внутрішнього й зовнішнього потенціалу. Досвідчений наставник впливає на спортсмена не лише методами навчання та спортивного тренування, які застосовує, а й власною особою в усьому різноманітті її властивостей і здібностей.

У зв'язку з цим найважливішими основами діяльності тренера є самооцінка педагогічних можливостей, індивідуальний стиль його виховної дії на спортсменів. Стиль керівництва тренера впливає на розвиток самореалізації гравців, а також взаємин між тренером і спортсменами. Це можна пояснити тим, що в процесі взаємодії цілеспрямоване спілкування виступає як функція не просто задоволення потреб у встановленні й збереженні широкого спектру міжособистісних контактів, а необхідності управління поведінкою та діями інших ради загальної мети.

Стиль керівництва – це поєднання методів і прийомів, за допомогою яких тренер здійснює управління спортсменами в навчально-тренувальній та змагальній діяльності. Як правило, керівництво здійснюється трьома основними стилями: авторитарним, демократичним і ліберальним (К. Левін, 1936).

Авторитарний або директивний стиль передбачає жорстку дисципліну, сувору організацію групи з чітким розподілом обов'язків між її членами (Р. м. Йеркс і Дж. Додсон). Тренер, як будь-який керівник, наділений адміністративними правами й нормами. Він уникає дискусій, чітко віддає накази й розпорядження, доводить до гравців свої рішення, не дуже прислухаючись до членів команди. Такий стиль передбачає прямі методи впливу: інструкції, вказівки, осуд. Відступи й неточності при виконанні вимог, прояв ініціативи й самостійності викликають негативну реакцію автократа з відповідними мірами. Не вміючи знайти оптимальний, рівний тон у спілкуванні з усіма вихованцями, тренер-автократ при невдалих виступах гравців зривається, припускається несправедливих звинувачень і болісних образ. Такий тренер чинить це не заради піклування про спортсменів та їх досягнень, а заради того, щоб не зірвати поставлені перед ним завдання, завоювати визнання й першість. У цих тренерів серед гравців, як правило, є «улюбленці», яких усе влаштовує, та їхні опоненти, котрі можуть не погоджуватися з точкою зору керівника, висловлюючи власні думки. При авторитарному стилі керівництва хоча й спостерігається певний приріст результатів, але можлива опозиція спортсменів, їх відсторонення від тренера. До певного рівня цей стиль веде до поліпшення результатів, однак його перевищення знижує результативність діяльності команди.

Демократичний або колегіальний стиль характеризується передачею тренером певних повноважень і функцій капітану й іншим членам команди або своїм помічникам. Стиль орієнтований на громадську думку, колегіальне керівництво, розподіл повноважень між членами колективу. Тренер обговорює свої рішення з усіма гравцями, прислухається до їхньої думки, радиться з ними, створює умови для прояву самостійності та ініціативності, уважно ставиться до спортсменів. Тренер вважає за краще непрямі прийоми впливу (консультація, рада, пропозиція, бесіда). Контролюючи діяльність підопічних, тренер-демократ зосереджує увагу на головному, не переходячи на дрібниці, при цьому він бачить кваліфікованих, ініціативних, успішних спортсменів. Обізнаний керівник насамперед сприяє професійному зростанню своїх підопічних, виявленню у них винахідливості, кмітливості, творчої ініціативи, активних дій, яких потребують командні види спорту. Гравці мають можливість проявити більшу самостійність, знаходити рішення в складних психологічних ситуаціях, що є позитивною школою підготовки. Демократичний стиль є найбільш ефективним, розумним і гуманним в керівництві.

Ліберальний або анархічний стиль характеризується мінімальним втручанням тренера в процес управління командою. Контроль він

здійснює від випадку до випадку, основне своє завдання вбачає в передачі інформації між своєю командою та іншими. Вимоги, поради, рекомендації в такого тренера майже відсутні. **Ліберальний стиль** є найменш ефективним, оскільки тренер мало втручається в групову діяльність, керує за типом «робіть, що хочете і як хочете». Він не ставить вимог, не наполягає на своєму, схвалює будь-які пропозиції членів групи, уникає зіткнень і конфліктів. Команда практично не організована, роз'єднана, функціональні обов'язки в ній розподіляються хаотично, спонтанно. Тренер допускає свободу вибору навантажень і вправ, не втручається у стосунки гравців. Такий стиль навряд чи буде сприяти досягненню високих результатів в управлінні й згуртуваності колективу. Ліберальний стиль керівництва, як уважають самі гравці, мало прийнятний в спорті, тому цей стиль не розглядався в наших дослідженнях, оскільки він більше характеризує ставлення тренера до своєї роботи.

За даними деяких спеціалітів, у спорті порівняно з іншими видами діяльності людини частіше переважає автократичний стиль керівництва командою. При опитуванні вболівальників було виявлено, що авторитарний стиль прийнятний, оскільки команда начебто показує кращі результати, ніж та, де практикувалось демократичне управління. Проаналізувавши реалізований і нереалізований потенціал спортсменів при різних стилях керівництва, деякі автори дійшли висновку, що при авторитарному стилі вище показник реалізованих можливостей, ніж нереалізованих, а при демократичному – навпаки. Натомість наші спостереження та багатолітній досвід тренерської роботи підтверджують, що тренери з демократичним стилем управління досягають не менших успіхів, ніж тренери-автократи. Менш авторитарний стиль діяльності доступніший і зрозуміліший спортсменам нової формації, вони вільніше себе почувають, спілкуються з більшим бажанням, що дозволяє тренерів краще дізнатися про їх проблеми, можливі розчарування, і тим самим уникнути небажаних тенденцій у команді. Також ми визначили, що авторитарний стиль керівництва і його поєднання з елементами демократичного найбільш прийнятні для роботи із збірними студентськими командами. Зауважимо, що для ефективності змагальної діяльності необхідно взаєморозуміння між лідером молоді команди й керівником.

На ефективність управління спортивною командою впливає відповідність стилю керівництва рівню організації гравців. Команда із слабким рівнем свідомості й організованості краще сприйматиме демократичний стиль, а для високо організованої команди буде більш прийнятний авторитарний стиль. Справжній фахівець своєї справи повинен здійснювати позитивний соціально-психологічний вплив на

вихованців; наполегливо напрацьовувати розумне співвідношення авторитарної й демократичної поведінки; виробляти в собі риси управління, які ведуть до успіху. Важливо здійснити правильний вибір стилю керівництва, передбачати одночасне впровадження декількох стилів, уміло лавірувати ними для досягнення поставленої мети.

Отже, з'ясувавши вплив різних режимів спілкування на психічний стан і продуктивність роботи членів групи залежно від їх індивідуальних соціально-психологічних особливостей, а також аналізуючи різні стилі керівництва тренерів збірних команд, ми виявили зв'язок між реалізованим і нереалізованим потенціалом діяльності команди й окремих спортсменів.

Висновок. У спорті рідко зустрічаються прояви діяльності, яка б точно вкладалась тільки в конкретний стиль керівництва. Досвідчений тренер застосовує компоненти кількох стилів керівництва, поєднання яких визначає його власний індивідуальний стиль. Проаналізувавши особливості різних стилів керівника спортивного колективу, можна зробити висновок, що застосовуючи будь-який стиль управління, перш за все тренерові слід пам'ятати про грамотне й розумне виконання своїх головних функцій щодо організації ефективного навчально-тренувального процесу, будувати як матеріальний, так і соціальний «здоровий організм» команди. До тематики майбутніх досліджень слід включати питання вдосконалення системи керівництва спортивними тренуваннями, що дозволить як гравцям-початківцям, так і членам збірних команд України досягти вищих результатів.